

Dr CEZARY PACYNIAK

Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu

Ochrona i konserwacja drzew pomnikowych

Защита и хранение деревьев-памятников природы

Protection and conservation of tree monuments

Jak wiadomo, za pomniki przyrody uznawane są decyzjami wojewódzkiej rady narodowej, jako państwowego organu ochrony przyrody II instancji, na podstawie art. 12 ustawy z dnia 17 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody pojedyncze stare drzewa lub całe ich grupy, aleje oraz inne osobliwości przyrody. Jeśli chodzi o rozmiary drzew pomnikowych to przyjęto, że pierśnica (średnica drzewa mierzona na wysokości 1,3 m od ziemi) powinna wynosić co najmniej: dla dębu i topoli 120 cm, buka, lipy, jodły, sosny, świerka, modrzewia, wierzby 100 cm, jesionu

80 cm, brzoź brodawkowatej i omszonej, osiki, wiązu, jaworu, klonu 70 cm, jarzębów 50 cm, czeremchy, jabłoni i gruszy 30 cm. Podane wyżej rozmiary mają tylko charakter orientacyjny, gdyż np. drzewa na granicy zasięgu, rzadkie gatunki (cis pospolity, jarząb brekinia) oraz drzewa mające szczególne znaczenie krajobrazowe powinny nawet przy mniejszych rozmiarach stać się przedmiotem inwentaryzacji. Według danych z 1963 r. w naszym kraju mieliśmy uznanych za pomniki przyrody 3103 pojedyncze drzewa, 854 grupy drzew i 90 alei.

Stan zdrowotny drzew pomnikowych jest nienajlepszy. U większości z nich, nawiercając świdrem Presslera, już na głębokości 10—30 cm od obwodu stwierdzamy mursz twardy, a głębiej są wypróchniałe. Niektóre z tych drzew podlegają ciągłym zabiegom konserwatorskim. Inne zagadnienie to masowe wymieranie sędziwych dębów szypułkowych w niektórych okolicach kraju. Wymarły już prawie w zupełności dęby w Antoninie pod Ostrowem Wlkp. Podobny los czeka w najbliższej przyszłości słynne dęby w Rogalinie. Przyczyn tego zjawiska należy upatrywać w nieudolnej działalności gospodarczej człowieka. Chcąc teraz te drzewa utrzymać przy życiu nie wystarczy tylko uznać je za pomniki przyrody, poddawać ciągłym zabiegom konserwatorskim, lecz dążyć należy do stosowania wokół nich zabiegów agrotechnicznych. Trzeba by było pozostawiać strefę ochronną utworzoną z rosnących już gatunków drzew lub wprowadzać gatunki szybko rosnące. Gleba powinna być utrzymana w odpowiedniej strukturze. Jesienią należy ją przekopać na głębokość około 30 cm, w promieniu zasięgu korony. Zastosować należy dawkę przefermentowanego obornika w proporcji około 500 q/ha. Obornik przekopać. Tak przygotowane miejsce wiosną obsiać trawą. Oprócz obornika można stosować także nawozy mineralne. W wypadku suszy teren ten, gdzie rosną pomnikowe drzewa o wyjątkowych rozmiarach powinien być odpowiednio nawodniony. Wszystkie drzewa należy ogrodzić. Ogrodzenie powinno być dostosowane do naturalnego charakteru środowiska.

Oczywiście, nie należy zaniechać zabiegów konserwacyjnych. Najczęstszym uszkodzeniem u drzew starych jest próchnienie wewnętrznych części pnia i grubszych konarów. W przypadku niewielkich ubytków najpierw odpowiednio formujemy dziuplę, ażeby ułatwić założenie plomby. Dolne części wykonanego zagłębienia wycina się nieco pochyło. Następnie dokładnie oczyszczamy z obumarłej tkanki i dezynfekujemy 5% roztworem siarczanu miedzi, 10—15% roztworem karboliny sadowniczej lub kreozolem. Przed założeniem plomby u podstawy pnia należy odkopać ziemię pod dziuplą na głębokość kilkunastu centymetrów, następnie ułożyć we wnętrzu fundament z kamieni, starych cegieł, które powinno się następnie związać cementem zmieszany z piaskiem w stosunku 1:3. Plomba powinna znajdować się kilka milimetrów poniżej miazgi. Opisany sposób nie jest doskonały w odniesieniu do drzew, które mają duże dziuple. Cement nie zdaje wtedy egzaminu, jest zbyt sztywny, ciężki, pęka, co umożliwia nawilgocenie wnętrza.

W tych przypadkach, dopóki nie zostaną opracowane inne sposoby, należy zrezygnować z wypełniania wypróchniałego wnętrza, zamiast tego po uprzednim oczyszczeniu do zdrowego drewna, zdezynfekowaniu oraz powleczeniu powierzchni smołą sadowniczą lub maścią bitumiczną, dokonujemy wewnętrznych wzmocnień i pozostawiamy dziuplę pustą. Daje to możliwość stałej kontroli i dezynfekcji. W przypadku gdy wnętrze drzewa jest bardzo zniszczone nie rezygnujemy i z zewnętrznych wzmocnień, używając wszelkiego rodzaju podpór, wiązań żelaznych itp.

W zakończeniu należy podkreślić, że ochrona drzew pomnikowych ma nie tylko znaczenie dla naszej kultury, nauki, lecz może mieć również znaczenie gospodarcze. W naszym kraju oprócz okazałych rodzimych drzew mamy wiele gatunków o znacznych rozmiarach, obcego pochodzenia. I tych drzew nie powinno się pomijać przy uznawaniu za pomniki przyrody. Bo przecież one doskonale przystosowały się do naszych warunków klimatycznych i właśnie z nich należy pozyskiwać nasiona do dalszej hodowli.